

(Fortsættelse 06)

JULEAFTEN 1931

Min første juleaften i 1929 kan jeg af gode grunde ikke erindre, og heller ikke juleaften 1930, men derimod nok min tredje juleaften 1931, da jeg var toethalvt år. Jeg husker dog kun det smukt pyntede juletræ, som stod midt i stadsstuen og ragede så højt op, at den øverste spids af den glimtende sølvstjerne berørte loftet. På stammen lige under stjernen hængte der gennem hele min barndom og tidlige ungdom altid et glansbillede af en engel. Men ellers var træet pyntet med kræmmerhuse af den hjemmelavede slags, hvori der i reglen var lagt nødder eller forskelligt konfekt. Både mor og far var fingernemme og dygtige til at lave julestads. Og så var der de smukke, skinnende glaskugler, gyldne, sølvhvide, røde, orange og blå, dertil glasfugle i forskellige strålende farver, små glastrompeter og små trommer af karton, guirlander bestående af dannebrogssflag omkransede træet fra øverst til nederst, og på grenene sad hvide og røde stearinlys i stort tal, ligesom "fugle på kviste", og desuden var der hængt glimmerstrimler og stjernekastere rundt om, og ud over det hele var der spændt et fint væv af såkaldt fehår, som gav træet et eventyragtigt skær.

Efter at jeg lillejuleaften var blevet lagt i seng og faldet i søvn, gik mor og far i fællesskab i gang med at pynte træet, for traditionen krævede, at det pyntede juletræ skulle være en overraskelse for barnet eller børnene. Dørene ind til stadsstuen, hvor træet stod, var derfor aflåst juleaftensdag, for at det forventningsfulde og nysgerrige barn ikke skulle få træet at se, før om aftenen, når det var tændt. Denne tradition bibeholdtes i de år, vi boede i huset i Tillitse, og altså også efter, at min ældste lillebror, Benny, var kommet til fem år senere. Bent var jo endnu ikke kommet til på det tidspunkt, og han kom heller ikke til at opleve en juleaften i Tillitse, for vi flyttede til Nakskov omkring 3 uger efter at han var blevet født, nemlig den 24. marts 1937. Og Lizzie kom først til flere år senere, og efter at vi var flyttet til København.

Sådan som jeg husker min barndoms jule- og nytårstid, lå der altid højt med sne overalt, og far havde derfor ofte travlt med at skovle sneen væk fra indkørslen og gårdspladsen, så det var til at komme frem og tilbage. Den offentlige vej uden for vores hus blev ryddet af folk med skovle og hestetrukne sneplove, som tilhørte kommunen. Det allerbedste for mig var dog, at så var det også tid til at lave en snemand, og det blev i reglen gjort ude i indkørslen. Min far var vældig god til at hjælpe mig med at lave snemanden, og mens han rullede to større snebolde til snemandens under- og overkrop, baksede jeg med at lave en noget mindre kugle til snemandens hoved. To store stykker sort kul blev hans øjne, næsen var en stor og lang gulerod, og den smilende mund blev lavet af en række mindre kulstykker. På snemandens krop blev anbragt en lodret række knapper, også af kul, som vi jo altid havde lige ved hånden på den årstid, fordi

det var denne form for brændsel, der dengang blev brugt mest af. Far havde også sørget for at gemme en gammel aflagt hat, som snemanden kunne få på, og desuden havde han lavet en træpibe, som blev stukket i munden på den efterhånden værdigt udseende snemand. Til allersidst fik denne en riskost under den ene arm, og så var han klar til at stå vagt ved indkørslen.

Så længe der var frost i luften, stod den stolte snemand med sit lidt skæve smil og stirrede med sine to kulsorte øjne ufravendt ud mod vejen, hvor der forresten meget sjældent kom nogen gående eller kørende forbi. De køretøjer, der passerede forbi ude på vejen, var for det meste hestevogne, enten arbejdsvogne eller personvogne, hvoraf de sidstnævnte på den årstid, hvor der lå sne, i reglen var forsynet med meder eller ligefrem omskiftet med hestetrukne kaner. Det var en herlig fornøjelse som barn, at se de store kaner komme kørende hen ad den snedækkede vej, og høre kanebjælderne klinge så muntert i takt med hestens eller hestenes trav. Vognene og kanerne tilhørte naturligvis ikke almindelige arbejdsfolk, men derimod ejerne eller forpagterne af de store gårde i omegnen.

Dengang, i begyndelsen af 1930'erne var det uhyre sjældent at se et automobil ude på landet, idet det kun var de meget velstillede eller rige, der havde råd til købe sådan et nymodens monstrum. Automobilerne eller bilerne, som de for nemheds skyld blev og fortsat bliver kaldt, var dog allerede på den tid et meget brugt vare- og persontransportmiddel i købstæderne og naturligvis især i storbyerne. Og som tidligere nævnt havde den slagter og fiskehandler, der kom og solgte ved dørene i landsbyen, hver sin bil med specialindrettet kasselad. Det hændte meget sjældent, at man så en såkaldt lastbil, dvs. en bil med førerhus og åbent lad. Men det var endnu sjældnere at se en personbil. Engang, da min kammerat Ove og jeg en sommer, vistnok i 1935, sad ved grøftekannten et stykke fra vores hus, og ville tælle og notere ned i en lille notesbog, hvor mange personbiler, der kom forbi, mens vi sad der, talte vi siger og skriver kun to biler på en hel eftermiddag. Den ene var en mindre lastbil og den anden en åben personbil.

Mange af personbilerne var på den tid ofte åbne vogne, idet chassiset i reglen ikke var overdækket, men nogle havde dog en kaleche, som kunne slås op eller ned, alt efter vejret. Disse biler egnede sig imidlertid dårligt til det danske klima, men kunne gå an om sommeren, hvor vejret hændelsesvis var mildere og varmere. Efterhånden fortrængtes de åbne vogne af stadig flere biler med karrosseri, dvs. med chassis og overdækning ud i ét.

GRISEN SKAL SLAGTES!

Men tilbage til min tidligste barndoms juletid. Forud for juleaften var der gået en travl tid, først og fremmest med slagting af grisen og tilberedning af alt, hvad der var på denne, som kunne bruges til madvarer. Det har dog nok ikke været i toethalvt års alderen, at jeg fik lov til at overvære slagtingen af grisen,

men snarere et eller to år senere, da jeg var 3-4 år. Men jeg husker tydeligt, at det gjorde et dybt og uudsletteligt indtryk på mig, da den gris, som havde gået ovre i stalden i hønsehuset det meste af året, og som jeg ind imellem havde hjulpet far med at fordre, en dag i begyndelsen af december skulle slagtes. Den gris, hvis grynten, smasken og snøften var blevet en del af min hverdag, og som så ofte havde kigget på mig med sine små griseøjne. Den gris, hvis faste ryg med de stride børster jeg så tit havde klappet, og bemærket, at grisen nød det, når den blev kløet bag ørene. At den nu pludselig skulle dø for slagterens store skarpe kniv, var mig ubegribeligt, og jeg var oprigtigt ked af det på grisens og ikke mindst egne vegne. Men da jeg spurgte mor, om ikke grisen nok måtte få lov til at leve, svarede hun, at den skulle slagtes, for at vi kunne få julemad på bordet. Dette argument kunne jeg ikke forstå, men jeg blev naturligvis nødt til at acceptere det nødvendige og uundgåelige: grisen skulle slagtes næste dag.

Tidligt om formiddagen næste dag kom slagteren kørende i bil, og han anbragte sine remedier i vaskehuset, hvor slagtingen skulle foregå. Det dampede allerede fra gruekedlen, som far tidligt fra morgenstunden havde tændt op for at koge det vand, der skulle bruges i forbindelse med slagtingen. Da alt var gjort klar i vaskehuset, hentede far og slagteren grisen ovre i stalden, bandt et reb om dens hals og slæbte derefter den hvinende gris ud af stalden og over i vaskehuset. Jeg tror, at den anede, hvilken skæbne der ventede den.

I vaskehuset blev grisens forben og bagben bundet sammen parvis, så den ikke kunne løbe sin vej eller spjætte, og med stort besvær blev den hylende gris modstræbende bakset op og lagt sidelæns på vaskebænken med hovedet et stykke ud over dennes ene ende, hvorunder der stod en stor zinkbalje, som på forhånd var blevet skoldet til formålet. Og mens far pressede grisens krop mod vaskebænken, greb slagteren sin store, skarpe kniv og jog den ind under halsen på den skrigende gris og skar et vel omkring 10 cm langt snit, som skar halspulsåren over, hvorefter blodet i pumpende rytme straks begyndte at fosse ud af grisen og ned i baljen. Efterhånden som blodet tappedes af grisen, blev dens hyl svagere, og til sidst gik dens skrigen over i stønnen, gispen og prusten, der til sidst ebbede ud. Grisen lå nu helt stille med stirrende øjne, dens åndedræt og hjerteslag var ophørt, og dermed var livet i grisen udslukt. Men til gengæld bankede mit hjerte heftigt af ophidselse og skræk over, hvad jeg indtil nu havde været vidne til. Jeg stod henne ved døren og så til, og følte mig fastnaglet til stedet, så at jeg ikke kunne være løbet væk, selvom jeg havde haft lyst til det. Men jeg var samtidig så fascineret af dette mærkværdige, at vi måtte dræbe et andet levende væsen, for at vi selv skulle kunne leve, at jeg ønskede at se alt, hvad der skulle ske med den gris, som jeg på en eller anden måde var kommet til at holde af og i hvert fald kendte godt.

Straks efter at grisen var blevet helt rolig, greb far og slagteren hver sin spand og tog spilkogende vand fra gruekedlen og hældte det over den døde grisekrop, for at blødgøre dens børster, således at de var lette at skrabe af. Slagteren tog

nu en skaber og med denne fjernede han alle hår på grisens ene side. Da det var gjort, blev grisen vendt om på den anden side, hvorefter hele processen blev gentaget. Til sidst blev grisen bakset ned i en af de store ovale zinkbaljer, og her blev den endnu engang overhældt med kogende vand og skrubbet med en stiv børste til den ansås for at være tilstrækkeligt ren.

Imens dette skete rengjorde far vaskebænken, og grisen blev igen lagt op på denne, parat til at blive parteret. Det blev et af de mest makabre syn, jeg nogensinde i mit liv har oplevet, og det skal da også straks siges, at jeg ikke havde lyst til at overvære hele processen. Efter at have set, at slagteren havde skåret maven op på grisen, så tarmene væltede ud og ned i en balje, havde jeg fået nok. Jeg skyndte mig ind til mor, som opholdt sig i køkkenet, hvor hun var ved at gøre klar til at modtage de dele af grisen, som straks skulle bearbejdes til forskellige former for madvarer. Her satte jeg mig op på den høje brændekasse, for bedre at kunne følge med i, hvad mor foretog sig, og jeg så da, at kødhakkemaskinen var taget frem og spændt fast på køkkenbordskanten.

FRA GRIS TIL JULEMAD

Noget af det første, der kom ind ude fra den slagtede gris, var store kødstykker og tømte og rensede tarme. Et langt stykke tømt og rensede tarm blev først snøret til i den ene ende, og den anden og åbne ende blev sat ind over en tragt, som var monteret på kødhakke-maskinen dér, hvor det småhakkede kød kom ud. Mor bad mig nu om at holde den nedhængende del af den tomme tarm, hvorefter hun puttede kødstykker i hakkemaskinen, idet hun samtidig drejede på dennes håndtag, og straks efter begyndte det hakkede kød at komme ud og efterhånden fylde tarmen op. Den fyldte tarm blev derefter også bundet til i den åbne ende, og vupti, den første medisterpølse var færdig. Processen gentoges det antal gange, som der var tarme og kød til.

Det næste mor i reglen gjorde, var at fylde nogle skåle med småhakked kød, hvoraf noget blev svitset på stegepanden og derefter blandet med ligeledes finthakkede grønsager. Denne ret kaldtes finker, og den blev serveret med brun sovs og hvide kartofler, og oftest med syltede rødbeder til. Andet af det småhakkede kød blev blandet med snittede løg, salt og peber og rørt til en fars, som der blev stegt frikadeller af. Det aftappede, mørkerøde blod fra grisen blev blandet i byggrød med rosiner i, hvorefter grødmassen fyldtes i en af de større tarme, som blev stoppet så tilpas hårdt, at pølsen efter afkøling kunne skæres i tykke skiver og steges på panden. De cirkelrunde, stegte og nærmest sorte blodpølsestykker blev derefter serveret med melis eller sirup til at dyppe i. Retten smagte herligt, især på grund af grøden, rosinerne og dyppelsen, og glemt var det, i al fald for en tid, at den også bestod af blod fra den slagtede gris.

Derimod blev man i allerhøjeste grad mindet om grisen og det slagtedrama, der havde fundet sted tidligere på dagen, når far kom ind i køkkenet med det

afskårne grisehoved på et emaljeret fad. Grisens øjne stirrende stift og tomt ud i luften, og dens mund var en smule åben, så tænderne var synlige, hvilket i al fald fik både mor og mig til at gyse, men far rørte det tilsyneladende ikke. Det var da også ham, der fik overdraget den opgave, at skære kødet på grisehovedet i småstykker, som blev grovhakket i kødmaskinen, for derefter at blive kogt og blandet i en gelémasse, der skulle stå og stivne i et rektangulært fad. Retten kaldtes sylte, og den blev pyntet med laurbærblade og siden serveret 1. juledag som kold frokostret på rugbrød og med sennep til.

Far var på nogle områder ikke særlig følsom, især ikke i forhold til dyr, og som opvokset på landet havde han fuldt ud accepteret og vænnet sig til, at husdyrene var til for menneskets skyld. Han var dog af den opfattelse, at de skulle behandles ordentligt, så længe de var i live, men han så ikke noget galt i, at nogle af dyrene ind imellem måtte slagtes, for at give mad på bordet. I enkelte tilfælde udviste han en bizar form for fornøjelse, som da han eksempelvis skar grisens øjne ud og viste mig, at de kunne trille rundt på en tallerken. Det syntes at more ham, ligesom en anden gang, da han ude på en huggeblok midt på gårdspladsen huggede hovedet af en høne, der skulle ende i suppegryden. Efter at have hugget hovedet af hønen, slap han den og lod den flagre af sted. Det morede ham tilsyneladende at se den hovedløse høne flakse rundt på jorden, mens blodet sprøjtede ud af dens hals, indtil den faldt død om. Far havde ladet både mor og mig være vidner til denne makabre situation, og han viste mig også det afhuggede hønsehoved, som endnu plirrede med øjnene, hvilket undrede mig meget. Mor syntes bestemt ikke om synet, og syntes heller ikke at det var noget, jeg burde se på, så hun kaldte mig med sig ind i huset, men jeg blev stående med en blanding af modvilje og fascination over endnu et af livets mere barske aspekter.

Men i øvrigt blev stort set alt, hvad der kunne anvendes af grisen, brugt til forskellige former for kødmad. Leveren blev til leverpostej og stegt lever, nyrerne blev brugt til ragout, flæskesiderne blev saltede og skinkerne røget, så de kunne holde sig et stykke tid ind i det nye år. Ribbenene blev til ribbenssteg, ja, selv de afskårne grisetæer blev anvendt i form af syltede grisetæer, en ret, som især min far og morfar var meget glade for. Men den skulle hverken mor, mormor, Dennis eller jeg nyde noget af. Selv de kasserede dele af grisen blev til nytte, idet de blev smidt ud i hønsegården, hvor hønsene ligefrem sloges om at kaste sig over de gode sager.

RISENGRØD, AND OG FLÆSKESTEG

Juleaftensdag havde mor travlt i køkkenet allerede fra tidlig formiddag, for der skulle koges risengrød, som skulle sættes i høkkasse, for at koge færdig dér, idet man på den måde sparede på brændselsforbruget. Der skulle snittes rødkål, som skulle koges og smages til, og flæskestegen skulle steges med sprød svær i komfurets ovn. Det samme gjaldt anden, som far havde slagtet og plukket, og

som mor havde tilberedt, men den skulle først sættes i ovnen lidt senere end flæskestegen. Desuden skulle der skrælles og koges kartofler, både hvide kartofler og de mindre kartofler, som skulle bruges til brune kartofler. Jeg mener at kunne huske, at den dessert vi fik til julemiddagen, bestod af syltede svesker med flødeskum. Dengang var det endnu ikke almindeligt at servere ris à la mande, sådan som det blev det siden 1950'erne, hvor denne ret blev indført i mange danske hjem og risengrøden udgik som traditionel forret.

For resten var man allerede dengang meget sparebevidste i hjem som mine forældres. Det gjaldt eksempelvis for risengrødens vedkommende, som kun blev kogt op til kogepunktet og derefter sat i såkaldt "høkkasse", dvs. en kasse foret med træuld og aviser, hvor den kunne stå i flere timer og "koge" færdig. Og risengrød fik man kun een gang om året, nemlig juleaften, for risengryn var forholdsvis dyre.

Men der var altså alt i alt mere end nok at se til og gøre for mor, som havde let ved at blive nervøs og bange for, at alting ikke skulle blive perfekt, sådan som hun altid helst ville have det. Resultatet var derfor ofte det, at risengrøden sved på, anden blev stegt lidt for meget og de brunede kartofler brændte på. Ind imellem skulle mor jo dække op inde i dagligstuen, hvor der blev lagt en efter min mening meget flot papirsdug, fuld af påtrykte nisser, snemænd, granguirlander og kristtjørn, på spisebordet, som var blevet forlænget med udtræksplader, fordi vi ventede gæster, nemlig mormor, morfar og Dennis, der ville komme med toget i løbet af dagen. De skulle overnatte hos os, og der var redt op til dem inde i gæsteværelset, hvor der i den anledning også var opslået en såkaldt pufseng, som Dennis skulle sove i.

DE KÆRE JULEGÆSTER

Flere gange i løbet af dagen spurgte jeg utålmodigt min mor, hvornår mormor, morfar og Dennis kom, for jeg glædede mig meget til deres besøg, især fordi de var nogle af de mennesker, jeg holdt allermest af. Flere gange gik jeg ud på den snedækkede vej, for at spejde efter dem, men endnu var de ikke at se oppe på vejen fra stationen. Lidt skuffet kiggede jeg op på snemanden, som syntes at forstå mig, og så sjokede jeg over i garagen, for at se, hvad far havde travlt med. Ved den slags lejligheder opholdt han sig gerne i garagen, vistnok mest for ikke at gå i vejen, men som regel lavede han et eller andet nyttigt eller nødvendigt. En af de ting, han gjorde, da han igen kom ind i huset, var at hælde rødvinen på karafler. Han hjalp i reglen også til med at dække bordet og satte til slut vin og sodavand ind. Da mormor, morfar og Dennis endelig langt om længe kom hen på eftermiddagen, sad jeg ude i køkkenet hos mor og legede med et eller andet stykke legetøj. Men da jeg hørte dem komme, fløj jeg op og ud i forstuen, for at tage imod dem, og fik selvfølgelig et kram af min dejlige mormor, som jeg havde et helt specielt godt og varmt forhold til. Morfar og Dennis gav jeg hånden, sådan som det især var skik og brug dengang, hvor

mænd og drenge normalt ikke demonstrerede følelser overfor hinanden indbyrdes. Men det var tydeligt, at vi alle var meget glade for at se hinanden.

Mor, som var højrød i ansigtet af både køkkenets varme og af nervøsitet, var selvfølgelig også fulgt med ud i forstuen for at sige goddag til sine forældre og sin lille nevø, og kort efter kom far også til og hilste på sine svigerforældre og Dennis. Da de havde lagt overtøjet ude i forstuen (entreen) gik mormor og morfar ind i dagligstuen, idet morfar ville stille kufferten, som blandt andet indeholdt deres nattøj og andre personlige ting, ind i gæsteværelset. Mormor havde et par bæretasker med, hvorfra der stak nogle julepakker op, hvilket jeg allerede havde bemærket, da de ankom. Dennis og jeg blev nu bedt om at gå udenfor, mens far lukkede morfar og mormor ind i stadsstuen, hvorfra der var adgang til gæsteværelset. Mens morfar stillede deres kuffert ind i det nævnte værelse, anbragte mormor deres medbragte gavepakker under juletræet. I mellemtiden havde Dennis og jeg sneget os om foran huset, hvor vi ved at kigge ind ad vinduerne til stadsstuen håbede på, at kunne se juletræet og gavepakkerne, men rullegardinerne var naturligvis trukket for, så vi intet kunne se af herlighederne.

JULEMIDDAGEN

Noget skuffede vendte vi tilbage til dagligstuen, hvor morfar og far sad på hver sin stol og udvekslede nyheder og hvad der ellers var at tale om. Mormor var ude i køkkenet, hvor hun hjalp til med at anrette maden og bære den ind. Langt om længe var alting klar, og vi blev bedt om at sætte os til bords. Mormor, morfar og Dennis ved den ene side, og mor, far og jeg ved den anden side. Efter at far havde tændt lysene i stagerne og skænket kirsebærsaftvand i glassene, blev fadet med den dampende risengrød, med en stor smørklat i midten, båret ind og sat på bordet. Men mærkeligt nok, så kom mor ind med to tallerkener risengrød, en til Dennis og en til mig, og i begyndelsen forstod jeg ikke, at det var fordi hun ville sikre sig, at han og jeg fik hver en mandel, således at vi begge fik en mandelgave. Denne bestod i reglen enten af en marcipangris eller en chokoladegris, begge med en rød sløjfe om halsen.

Men der var også en mandel i risengrøden i fadet, og med den blev der ikke lavet snyd. Den af de voksne, der tilfældigvis fik mandlen, blev i reglen belønnet med en noget større marcipangris, ligeledes med rød sløjfe om halsen, eller en lille æske chokolade. Efter at risengrøden var blevet spist og fadet og de brugte tallerkener båret ud i køkkenet, åbnede far sodavandsflaskerne til os to drenge og skænkede det første glas rødvin op til morfar og sig selv - hverken mor eller mormor drak vin, og det var utænkeligt, at børn fik vin at drikke. Mor og mormor drak i reglen citronsodavand. Derefter blev fadene og tilbehøret til hovedretten, and og flæskesteg, båret ind. Det var altid far, der trancherede den stegte and med en fjerkræsaks, og det var i reglen også ham, der delte stykkerne ud, først til morfar, mormor og Dennis, og derefter til mor, mig og sig selv. Fadene med henholdsvis hvide og brune kartofler blev budt rundt, og

skålene med ribsgelé, solbærsyltetøj, syltede rødbeder, asier, agurker og agurkesalat gik ligeledes på omgang.

Problemet for os drenge var imidlertid, at vi som regel havde spist for meget risengrød og derfor ikke kunne spise ret meget af hovedretten. Det eneste, vi gerne ville have, var brune kartofler og et par sprøde flæskesvær, men ikke noget af anden, i hvert fald ikke for mit vedkommende, for jeg var stopmæt, og sad desuden hele tiden og tænkte på marcipangrisen, som under ingen omstændigheder måtte spises før efter desserten. Så gik det bedre med at få desserten ned, som jo bestod af syltede svesker eller pærer med flødeskum, uhm, uhm! Men vi drenge syntes, at de voksne var ulideligt længe om at spise sig igennem hovedretten, især far og morfar gjorde sig til gode med de lækre stege, og begge elskede brune kartofler. Til desserten fik morfar og far portvin og mormor og mor et lille glas kirsebærvin. Vi drenge drak saftevand eller sodavand til.

Da julemiddagen endelig efter et par uendeligt lange timer var overstået og alting båret ud, måtte Dennis og jeg gerne spise hver vores marcipangris, men dels var vi så mætte, at ingen af os kunne få en bid mere ned, og dels syntes i al fald jeg, at det var synd at ødelægge den smuktformede marcipangris ved at spise den. Min marcipangris blev derfor omhyggeligt opbevaret til længe efter jul i den fine æske, hvori jeg havde fået den. Hvad Dennis gjorde med sin, husker jeg ikke længere, men formentlig det samme, især da han ikke var lige så stor en slikmund som jeg. Men det hændte for mit vedkommende, at marcipangrisen blev gemt så længe, at den var blevet så tør og hård, at jeg ikke havde lyst til at spise den.

DET STORE ØJEBLIK!

En væsentlig grund til, at vi drenge gerne ville have middagen hurtigt overstået, var naturligvis forventningen og spændingen ved tanken om juletræet og - ikke mindst - julegaverne. Og endelig kom da det store øjeblik, hvor far forsvandt ind bag døren til stadsstuen, for at tænde de mange levende lys på juletræet. Med bankende hjerte ventede jeg på, at han skulle åbne fløjdøren, spændt på, hvad vi ville få at se. Endelig, endelig skete det, og med undrende barnesind og tindrende øjne så jeg og Dennis det smukt og rigt pyntede og næsten overjordiske træ, der lyste og glimtede så levende, at man næsten glemte at trække vejret. Og med den intense duft af gran og tændte stearinlys, gik vi seks mennesker nu ind og dannede kæde omkring træet: mormor og morfar med Dennis imellem sig, og mor og far med mig imellem sig. Far og mor sang for, først "Glade jul, dejlige jul" og "Julen har bragt velsignet bud", begge af den geniale digter B.S.Ingemann. Derefter "Et barn er født i Betlehem", fordansket fra latin af Grundtvig, og så til den lidt mere muntre "Højt fra træets grønne top" af Peter Faber, og til slut "På loftet sidder nissen med sin julegrød" af

Margrethe Munthe, der inspirerede til en befriende latter og lige som bragte alle tilbage til sig selv og det barnlig-festlige ved julen.

De voksne satte sig nu mætte og mere eller mindre trætte på stolene i stadsstuen, og vi to drenge fik herefter lov til tage pakkerne under træet, og da ingen af os endnu kunne læse, gav vi dem til en af de voksne, som læste på gavemærket, hvem pakken var til. Nogle af gaverne var farmor kommet med om formiddagen, så der var også gaver fra hende og bedstefar. Der var flest bløde pakker under træet og kun nogle få såkaldte hårde pakker. De førstnævnte indeholdt i reglen enten hjemmestrikkede strømper, sokker, vanter, halstørklæder, undertøj, forklæder eller duge. De sidstnævnte og "hårde" pakker indeholdt som regel et stykke legetøj til børnene. Selv fik jeg som allerede nævnt en hestevogn med kusk og heste af mine forældre, af mine morforældre fik jeg strømper, vanter og undertøj. Af mine farforældre fik jeg vistnok en metalabe, som hoppede og slog takt med to bækkener, når den blev trukket op med nøglen, der sad i dens ryg. Jeg husker ikke, hvad Dennis fik ved den lejlighed, men formentlig også noget tøj og et stykke legetøj. I det hele taget fik børn hverken dengang i 1930'erne eller senere i 1940'erne ret meget legetøj. Det gjorde børn først så småt fra omkring slutningen af 1950'erne med stigende tendens op gennem 1960'erne og 1970'erne, og i nærmest overflødig grad senere, og ikke kun til jul og fødselsdage, men faktisk hele året igennem.

De voksne udvekslede gaver, der i reglen bestod af bløde pakker med et indhold á la det, der er nævnt ovenfor, men det hændte dog, at der var hårde pakker imellem, og i så fald kunne der være tale om en glasvase, en porcelænskande eller lignende til damerne, og et askebæger, et cigar- eller cigaretetui eller lignende til herrerne. Men for det meste var der tale om hjemmelavede gaver, for pengene var små, meget små, dengang, hvor land- og industriarbejdere ikke tjente ret mange penge, og hvor der desuden var begyndt at gøre sig et stor arbejdsløshed gældende, både på landet og i byerne. Det var eftervirkningerne af det store børskrak i Amerika i 1929, og de finansielle kriser, der fulgte heraf og som havde bredt sig til Europa. Den stigende arbejdsløshed medførte nedgang i købekraften, hvilket bidrog til at forstærke krisen og arbejdsløsheden yderligere.

(Fortsættelse følger i afsnit 07)